

Sygn. akt I BP 3/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Bogusław Cudowski

w sprawie z powództwa R.Ł.

(z udziałem następców prawnych zmarłego powoda R.Ł.: małoletniego J.C. - działającego przez przedstawicieli ustawowych - matkę M. C. oraz ojca – T. C. i małoletniej A.K. działającej przez przedstawicieli ustawowych - matkę A. K. oraz ojca – P.K.)

przeciwko M. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w [...]

o wynagrodzenie, diety i zapłatę,

oraz z powództwa M. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w [...]

przeciwko R. Ł.

o odszkodowanie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Spółecznych i Spraw Publicznych w dniu 30 maja 2017 r.,

skargi strony pozwanej i powódki M. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w [...]

o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego

wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Spółecznych w [...]

z dnia 8 lutego 2011 r., sygn. akt IX Pa .../10,

oddala skargę.

UZASADNIENIE

Powód R.Ł. domagał się zasądzenia od pozwanej M. Spółki z o.o. w [...] kwot: 3.500 zł netto tytułem wynagrodzenia za lipiec 2008 r., sierpień 2008 r. i okres od 1 do 10 września 2008 r.; 936,11 zł tytułem zwrotu kosztów prowadzenia rachunków bankowych i prowizji bankowych oraz 1.500 zł tytułem diet za podróże służbowe.

Odrębnym pozwem skierowanym przeciwko R.Ł. powódka M. Spółka z o.o. w [...] domagała się zasądzenia od pozwanego kwoty 7.731,20 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 16 września 2008 r. do dnia zapłaty tytułem odszkodowania, podnosząc, że powód nie wykonał 28 sierpnia 2008 r. polecenia służbowego, wyrządzając tym samym szkodę Spółce w postaci utraty dochodu oraz kar naliczonych przez kontrahenta wskutek niewykonania umowy.

Nakazem zapłaty wydanym w postępowaniu upominawczym 19 grudnia 2008 r. Sąd Rejonowy w [...] orzekł, że R.Ł. ma zapłacić na rzecz M. Spółki z o.o. w [...] kwotę 7.731,20 zł z ustawowymi odsetkami od 16 września 2008 r. do dnia zapłaty oraz zwrócić koszty procesu. Pozwany R.Ł. wniósł sprzeciw od tego nakazu zapłaty, domagając się oddalenia powództwa i zasądzenia zwrotu kosztów postępowania.

Sąd Rejonowy w [...] zarządził połączenie sprawy z powództwa M. Spółki z o.o. w [...] przeciwko R.Ł. o odszkodowanie ze sprawą z powództwa R.Ł. przeciwko M. Spółce z o.o. w [...] o wynagrodzenie i diety w celu ich łącznego rozpoznania i rozstrzygnięcia.

Wyrokiem z 31 sierpnia 2010 r. Sąd Rejonowy w [...] w tak połączonych sprawach orzekł:

I. w sprawie z powództwa R.Ł.:

1. zasądził od M. Spółki z o.o. w [...] na rzecz R.Ł. następujące kwoty:

a) 932,63 zł netto tytułem wynagrodzenia i diet umownych za lipiec 2008 r.,

b) 699,47 zł netto tytułem wynagrodzenia i diet umownych za sierpień 2008 r.,

c) 692,05 zł netto tytułem wynagrodzenia i diet umownych za wrzesień 2008 r.;

2. oddalił powództwo R.Ł. w pozostałym zakresie;

3. orzekł o kosztach sądowych;

4. nadał wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności.

II. w sprawie z powództwa M. Spółki z o.o. w [...]:

1. zasądził od R.Ł. na rzecz M. Spółki z o.o. kwotę 3.882,83 zł z ustawowymi odsetkami od 16 września 2008 r.;

2. oddalił powództwo M. Spółki z o.o. w pozostałym zakresie;

3. zasądził od R.Ł. na rzecz M. Spółki z o.o. zwrot kosztów procesu;

4.i 5. orzekł o kosztach sądowych.

Rozpoznając sprawę, Sąd Rejonowy ustalił, że R.Ł. (powód) został zatrudniony przez M. Spółkę z o.o. w [...] (pozwana) od 12 maja 2008 r. na podstawie umowy o pracę (początkowo na okres próbny, a następnie na czas nieokreślony) w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku kierowcy transportu międzynarodowego w zadaniowym systemie pracy, za wynagrodzeniem miesięcznym w wysokości 1.200 zł brutto, płatnym do 10 dnia następnego miesiąca na rachunek bankowy. W umowie o pracę określono, że miejscem wykonywania przez powoda pracy jest teren całej Europy, a tytułem diet krajowych i zagranicznych oraz wszystkich innych należności związanych z wyjazdem służbowym powód otrzyma równowartość 10% wartości netto faktury za przewóz.

Sąd pierwszej instancji uznał, że roszczenie powoda zasługiwało jedynie na częściowe uwzględnienie.

W zakresie żądania diety, Sąd Rejonowy ocenił, że „diety” ustalone między stronami w umowie o pracę były częścią wynagrodzenia powoda. Wskazuje na to przede wszystkim sposób ich wyliczenia oraz termin ich wypłaty. Diety przysługują na pokrycie kosztów związanych z podróżą służbową, a zatem mają służyć kompensowaniu wydatków ponoszonych przez pracownika w odbywanej doraźnie podróży służbowej. Powinny więc zostać wypłacone przed rozpoczęciem podróży służbowej, bądź niezwłocznie po jej zakończeniu. Przedstawiony w umowie o pracę

powoda sposób wyliczenia tzw. diety przeczy traktowaniu tego składnika jako rekompensaty wydatku poniesionego w podróży służbowej. Była to część wynagrodzenia powoda.

Pozwana wyliczyła kwoty z tytułu tak rozumianych „diety”: za lipiec 2008 r. powód powinien otrzymać 1.240,34 zł, za sierpień 2008 r. – 414,86 zł, za wrzesień 2008 r. – 406,66 zł. Świadczenia te nie zostały jednak powodowi wypłacone, ponieważ pozwana potrąciła je tytułem odszkodowania za szkodę wyrządzoną przez powoda oraz tytułem nierozliczonych przez niego zaliczek. Podobnie pozwana uczyniła z wynagrodzeniem powoda za sierpień oraz wrzesień 2008 r., potrącając je w całości z nierozliczonymi zaliczkami. W sprawie było bezsporne, że powód w związku z wykonywanymi przewozami otrzymywał zaliczki zarówno w walucie polskiej, jak i w euro. Z kwot tych powód nie rozliczył się jednak w całości, co potwierdza wydana w sprawie opinia biegłego.

Pozwana Spółka dokonała potrącenia także równowartości szkody, jaką poniosła w związku z niewykonaniem przez powoda polecenia służbowego z 30 sierpnia 2008 r. Analizując materiał dowodowy zebrany w sprawie, Sąd pierwszej instancji uznał, że istotnie powód swoim zachowaniem spowodował szkodę po stronie pracodawcy. Pracownik, który wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków pracowniczych ze swojej winy wyrządził pracodawcy szkodę, ponosi odpowiedzialność materialną zgodnie z Kodeksem pracy (art. 114 i nast.). Z ustaleń Sądu wynika, że pod koniec sierpnia 2008 r. powód udał się w trasę do Rumunii. Podczas jego pobytu za granicą do pozwanej zgłosił się kontrahent, który zainteresowany był przewiezieniem ładunku z Bułgarii do Polski. Prezes zarządu pozwanej Spółki przyjął powyższe zlecenie transportowe i zawiadomił o tym powoda, któremu polecił jego realizację. Powód mimo polecenia służbowego nie wykonał go i nie podjął ładunku do Polski. Wobec niewykonania przez powoda zlecenia, pozwana nie otrzymała frachtu w wysokości 1.050 euro, co stanowi jej szkodę. Usprawiedliwieniem niewykonania przez powoda polecenia służbowego nie może być, jak twierdził powód, niska dieta za wykonanie zlecenia. Powód bowiem, zawierając z pozwaną umowę o pracę, przyjął proponowane przez nią warunki zatrudnienia, w tym także ustaloną procentową wysokość wynagrodzenia za wykonanie zlecenia. Tym samym zostały spełnione przesłanki

odpowiedzialności materialnej powoda. Sąd pierwszej instancji stwierdził jednak, że pozwana nie mogła dokonać potrącenia z całości wynagrodzenia powoda. Pomniejszenie przez pracodawcę wynagrodzenia pracownika (odliczanie i potrącanie) jest bowiem dopuszczalne tylko w przypadkach określonych ustawowo i według reguł w nich określonych (art. 87 k.p.). W przypadku dobrowolnego potrącenia należności, za zgodą pracownika, zgodnie z art. 91 § 1 k.p. wolna od potrąceń jest kwota wynagrodzenia za pracę w wysokości określonej w art. 87¹ § 1 pkt 1 k.p.

Odnośnie do żądania powoda zapłaty 936,11 zł tytułem opłat i prowizji bankowych, Sąd Rejonowy uznał, że powód w żaden sposób nie wykazał, że pobrane z jego konta prowizje i opłaty związane były wyłącznie z dokonywanymi przez niego płatnościami na cele odbywanych przewozów międzynarodowych i powództwo w tym zakresie oddalił w całości.

W przedmiocie powództwa M. Spółki z o.o. w [...] przeciwko R.Ł., Sąd pierwszej instancji ustalił, że 3 września 2008 r. powód wyjechał w kolejną trasę, z której wrócił do T. 10 września 2008 r. o godz. 15.00. Tego samego dnia pozwana przyjęła do realizacji zlecenie spedycyjno-przewozowe na transport dwóch ładunków z S. do P. i E. w Niemczech. Według zlecenia ładunki miały zostać załadowane 11 września 2008 r. i dostarczone odpowiednio 11 i 12 września 2008 r. Fracht ustalono na 370 euro. Tego samego dnia pozwana przyjęła także do realizacji zlecenie spedycyjne na przewóz ładunku z B. (Niemcy) do G., przy czym załadunek miał nastąpić 12 września 2008 r., a rozładunek 15 września 2008 r. Powodowi przekazano dane dotyczące załadunku koło W., ale wieczorem 10 września 2008 r. powód zadzwonił do prezesa zarządu pozwanej Spółki, informując go, że samochód ciężarowy zostawił na parkingu, dokumenty i kluczyki u ochrony i że nie będzie już dalej pracował dla pozwanej.

Oświadczeniem z 11 września 2008 r. pozwana rozwiązała z powodem umowę o pracę bez wypowiedzenia z powodu ciężkiego naruszenia przez niego podstawowych obowiązków pracowniczych, a to w związku z odmową wykonania polecenia służbowego 10 września 2008 r., w którym to dniu bez uzasadnionej przyczyny powód odmówił dalszej pracy, tj. podjęcia w kolejnym dniu ładunku z S. do Niemiec; a ponadto w związku z unikaniem całkowitego rozliczenia się z kwoty

wypłaconych do tej pory zaliczek, mimo wielokrotnych monitów i ponagleń, co uniemożliwia pozwanej zgodne z prawem rejestrowanie kosztów działalności oraz nasuwa wątpliwości co do sposobu wykorzystania zaliczki.

Z okoliczności faktycznych i dowodów przedstawionych przez pozwaną na uzasadnienie roszczenia wynikało, że na dochodzoną przez nią kwotę 7.731,20 zł składały się kwoty: 1.609,87 zł tytułem zwrotu udzielonych powodowi a nierozliczonych zaliczek, 2.272,96 zł tytułem odszkodowania w związku z niewykonaniem polecenia podjęcia ładunku w Bułgarii oraz 3.848,37 zł tytułem odszkodowania za utratę dochodu za transport do Niemiec i z powrotem oraz naliczonej przez kontrahenta kary umownej. Powód nie kwestionował, że otrzymywał od pozwanej zaliczki pieniężne z obowiązkiem wyliczenia się bądź zwrotu w razie ich niewykorzystania. W opinii biegłego stwierdzono, że powód nie rozliczył się z zaliczek w kwocie 3.755,70 zł oraz 300 euro. Pozwana dochodziła jednakże z tego tytułu tylko kwoty 1.609,87 zł. W tej sytuacji Sąd pierwszej instancji, kierując się zasadą wynikającą z art. 321 § 1 k.p.c., zgodnie z którą nie można wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty sporem, ani zasądzać ponad żądanie, uwzględnił żądanie pozwanej z tego tytułu do kwoty 1.609,87 zł.

Odnosnie zaś do roszczeń odszkodowawczych pozwanej, Sąd pierwszej instancji uznał je za zasadne tylko co do kwoty 2.272,96 zł związanej z odmową wykonania przez powoda polecenia podjęcia ładunku w Bułgarii. Łącznie zatem powództwo M. Spółki z o.o. w [...] zostało uwzględnione do kwoty 3.882,83 zł (1.609,87 zł i 2.272,96 zł).

W pozostałym zakresie powództwo M. Spółki z o.o. w [...] Sąd Rejonowy oddalił jako nieuzasadnione. Ewentualna odpowiedzialność odszkodowawcza powoda za utratę przez pozwaną dochodu ze zleceń transportowych do Niemiec i z powrotem, a także z tytułu kary umownej nałożonej na pozwaną za brak realizacji zleceń, mogła być rozpatrywana w świetle przepisów Kodeksu pracy o odpowiedzialności materialnej pracownika, który w skutek niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków pracowniczych ze swej winy wyrządził pracodawcy szkodę. Sporne ładunki do Niemiec miały zostać podjęte przez powoda 11 września 2008 r. Powód tymczasem w godzinach wieczornych 10 września 2008 r. oświadczył prezesowi zarządu pozwanej Spółki, że nie będzie już

dalej pracował. Oświadczenie to, w powiązaniu z faktem jednoczesnego pozostawienia przez powoda na parkingu samochodu (przekazanego mu do użytkowania w czasie wyjazdów zagranicznych) wraz z dokumentami i kluczami, należało uznać za oświadczenie o rozwiązaniu przez powoda umowy o pracę z pozwaną bez zachowania okresu wypowiedzenia. Oświadczenie to, aczkolwiek ustne, skutecznie rozwiązało istniejący między stronami stosunek pracy. Oznacza to, że powód 11 września 2008 r. nie był już zobowiązany stosować się do poleceń pozwanej, a niepodjęcie przez niego ładunku nie stanowiło niewykonania przez niego obowiązków pracowniczych.

Apelację od wyroku Sądu Rejonowego wniosła pozwana M. Spółka z o.o. w [...], zaskarżając wyrok w części (w zakresie punktów I. 1, 3 i 4 oraz II. 2 i 4) i zarzucając naruszenie: art. 415 k.c.; art. 499 k.c. w związku z art. 498 k.c.; art. 6 k.c.; art. 30 § 1 pkt 3 k.p.; art. 30 § 3 k.p. Wartość przedmiotu zaskarżenia została w apelacji oznaczona na kwotę 3.882,83 zł.

Pozwana wniosła o zmianę wyroku i oddalenie powództwa bądź uchylenie wyroku oraz skierowanie pytania do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności art. 87 § 3 pkt 2 Kodeksu pracy z art. 2, art. 32 ust. 1 i 2, art. 64 ust. 2 i 3 Konstytucji; o zbadanie zgodności art. 87¹ § 1 pkt 2 i 3 Kodeksu pracy z art. 2, art. 32 ust. 1 i 2, art. 64 ust. 2 i 3 Konstytucji; oraz o zbadanie art. 91 Kodeksu pracy z art. 2, art. 32 ust. 1 i 2, art. 64 ust. 2 i 3 Konstytucji.

Sąd Okręgowy w [...], wyrokiem z 8 lutego 2011 r., oddalił w całości apelację pozwanej, zaznaczając, że zarzuty apelacji w części dotyczącej uwzględnienia powództwa R.Ł. przeciwko M. Spółce z o.o. są w istocie oparte na odmiennej od Sądu Rejonowego interpretacji art. 87 k.p., w szczególności na twierdzeniu apelującej Spółki, że przyjęte przez Sąd Rejonowy ograniczenia w zakresie potrąceń należności pracodawcy z wynagrodzenia za pracę powoda nie obejmują dodatków do tego wynagrodzenia, a zatem w zakresie tych dodatków kompensata wierzytelności jest dopuszczalna. Zdaniem Sądu odwoławczego, ograniczenie potrąceń wynikające z art. 87 § 1 k.p. obejmuje, wbrew stanowisku apelującej, wynagrodzenie pracownika *sensu largo*, a zatem wynagrodzenie zasadnicze wraz ze wszystkimi dodatkami. Pojęcie potrącenia z wynagrodzenia za pracę w rozumieniu art. 87 § 1 k.p. oznacza zatrzymanie przez pracodawcę części

należnego pracownikowi wynagrodzenia na pokrycie własnej wierzytelności względem pracownika albo w wyniku zajęcia w postępowaniu egzekucyjnym i ma ono szerszy zakres znaczeniowy niż pojęcie potrącenia w prawie cywilnym, gdzie oznacza ono wzajemne umorzenie wierzytelności do wysokości wierzytelności mniejszej, jeżeli dwie osoby są względem siebie wierzycielami i dłużnikami. Zdaniem Sądu odwoławczego, Sąd Rejonowy w sposób wnikliwy ustalił zarówno wierzytelności, jak i wzajemne długi stron, i w oparciu o prawidłową interpretację art. 87 § 1 k.p. przy zastosowaniu art. 91 § 1 k.p. i art. 87¹ § 1 pkt 1 k.p. rozliczył ich wzajemne wierzytelności, mając na uwadze opinię biegłej z zakresu rachunkowości, która to opinia nie została przez żadną ze stron skutecznie w procesie podważona.

Co się zaś tyczy odszkodowania za utratę przez stronę pozwaną dochodu ze zleceń transportowych do Niemiec i z powrotem, a także kary umownej za niezrealizowanie tych zleceń, Sąd drugiej instancji uznał, że szkody, jakie wynikły po ustaniu stosunku pracy łączącego strony, nie mogą być objęte odpowiedzialnością pracowniczą. Wbrew stanowisku skarżącej, rozwiązanie przez R.Ł. stosunku pracy w trybie bezzwłocznym, niezależnie od prawnej ułomności tej czynności, pozostało skuteczne. Przewidziana w art. 30 § 3 k.p. forma rozwiązania umowy o pracę nie jest formą zastrzeżoną pod rygorem nieważności. Niezachowanie jej stanowi naruszenie przepisów o wypowiedzaniu umów o pracę oraz przepisów o rozwiązywaniu tych umów, co uzasadnia określone przepisami Kodeksu pracy roszczenia (w tym przypadku pracodawcy względem pracownika), ale nie niweczy skuteczności samego aktu rozwiązania umowy o pracę.

Od wyroku Sądu Okręgowego w [...] skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia wniosła M. Spółka z o.o. w [...], zaskarżając prawomocny wyrok tego Sądu z 8 lutego 2011 r. „w całości” i wnosząc o:

1. stwierdzenie jego niezgodności z prawem, tj. z art. 415 k.c. w związku z art. 32 § 2 k.p.;
2. uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w [...] z 8 lutego 2011 r. oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i zasądzenie kwoty 3.882,83 zł wraz z ustawowymi odsetkami oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego

kosztów procesu z uwzględnieniem kosztów zastępstwa prawnego za pierwszą i drugą instancję oraz kosztów niniejszego postępowania według norm przepisanych.

Jako podstawę skargi M. Spółka z o.o. wskazała naruszenie art. 415 k.c. w związku z „art. 32 ust. 2 k.p.” przez błędną ich wykładnię i uznanie, że R.Ł. nie miał obowiązku świadczenia pracy w okresie zwanym okresem wypowiedzenia, a w konsekwencji, że przez zaniechanie świadczenia pracy nie wyrządził M. Spółce z o.o. szkody.

Zgodnie z art. 424⁵ § 1 pkt 4 k.p.c. skarżąca Spółka wskazała, że poniosła szkodę, przede wszystkim z tego powodu, że wskutek wydania zaskarżonego orzeczenia R.Ł. nie został zobowiązany do naprawienia szkody wynikłej z porzucenia przez niego pracy, a ponadto Spółka nie uzyskała w tym zakresie zwrotu kosztów procesu. Powyższe należności są szkodą, jaką skarżąca poniosła wskutek wydania zaskarżonego orzeczenia. Tym samym, biorąc pod uwagę okoliczności sprawy, R.Ł. na skutek wydania prawomocnego orzeczenia bezpodstawnie się wzbogacił w zakresie kosztów procesu kosztem skarżącej Spółki, która poniosła szkodę w skutek wydania orzeczenia oczywiście sprzecznego z prawem materialnym. Skarżąca poniosła również szkodę, albowiem zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy oddalił jej roszczenia o zwrot kosztów procesu, stosownie do art. 98 k.p.c., i dodatkowo utrzymał w mocy wadliwe rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego w przedmiocie kosztów procesu. Tym samym skarżąca poniosła szkodę, albowiem nie może domagać się zwrotu kosztów procesu od przeciwnika, ponadto została zobowiązana do pokrycia kosztów sądowych na rzecz Skarbu Państwa, która to kwota powinna zostać zasądzona od R.Ł. w przypadku wydania orzeczenia zgodnego z prawem materialnym.

Skarżąca podniosła, że w rozpoznawanej sprawie nie przysługiwała jej skarga kasacyjna, albowiem w myśl art. 398² § 1 k.p.c. przedmiotem skargi kasacyjnej w postępowaniu gospodarczym mogą być sprawy, w których wartość przedmiotu zaskarżenia przewyższa kwotę 75.000 zł, a w rozpoznawanej sprawie wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa. Wartość tę skarżąca oznaczyła na kwotę 3.883 zł. Ponadto w sprawie nie było możliwe złożenie skargi o wznowienie postępowania, ponieważ nie występowały przesłanki, o jakich stanowi art. 401 k.p.c. oraz w art. 403 k.p.c.

Postanowieniem z 4 kwietnia 2012 r. Sąd Najwyższy zawiesił postępowanie na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. w związku ze śmiercią R.Ł.. Po ustaleniu z urzędu spadkobierców zmarłego (w tym zapoznaniu się bezpośrednio z aktami sprawy I Ns .../12 Sądu Rejonowego w R. o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłym R. Ł.) postanowieniem z 27 kwietnia 2017 r. Sąd Najwyższy podjął zawieszone postępowanie na podstawie art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c. z udziałem następców prawnych zmarłego R.Ł.: małoletniego J.C., za którego działają przedstawiciele ustawowi (rodzice) M. C. i T. C. oraz małoletniej A.K., za którą działają przedstawiciele ustawowi (rodzice) A. K. i P. K.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga M. Spółki z o.o. w [...] o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w [...] z 8 lutego 2011 r. okazała się bezzasadna i z tej przyczyny została oddalona.

Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, wprowadzona do polskiego systemu prawa w 2005 r., jest instytucją bezpośrednio powiązaną z regulacją prawa materialnego zawartą w art. 417¹ § 2 k.c., dotyczącą odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za szkodę spowodowaną wydaniem orzeczenia niezgodnego z prawem. Według art. 417 § 1 k.c., za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej ponosi odpowiedzialność Skarb Państwa. Przez „niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie”, przy uwzględnieniu art. 77 ust. 1 Konstytucji, rozumie się działanie sprzeczne z przepisami prawa, zgodnie z konstytucyjnym ujęciem jego źródeł. Innymi słowy, chodzi o każde obiektywnie sprzeczne z prawem działanie władzy publicznej. W odniesieniu jednak do prawomocnych orzeczeń sądowych (przede wszystkim wyroków) przyjęto w art. 417¹ § 2 k.c. inne, autonomiczne pojęcie bezprawności w postaci „orzeczenia niezgodnego z prawem”.

Wzgląd na specyfikę władzy sądowniczej, obdarzonej atrybutem niezawisłości sędziowskiej, sprzeciwia się przyjęciu, że każde obiektywnie niezgodne z prawem orzeczenie, niezależnie od stopnia tej niezgodności, stanowi

działanie, które może być źródłem odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa. Działalność orzecznicza sądów wymaga bowiem zapewnienia sędziom pewnego zakresu władzy dyskrecyjnej; ponadto polega ona na konieczności interpretacji i stosowania przepisów zawierających pojęcia nieostre i ocenne, co może prowadzić do przyjmowania różnych interpretacji przez sądy tych samych przepisów w podobnych stanach faktycznych. Z tych względów, ustawodawca przyjął w stosunku do ogólnego przepisu zawartego w art. 417 § 1 k.c., regulującego odpowiedzialność odszkodowawczą za bezprawne działania władzy publicznej, odrębną regulację prawną, obecnie zawartą w art. 417¹ § 2 k.c. oraz powiązany z nim art. 424¹ k.p.c., dotyczącą odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem. Zgodnie z art. 417¹ § 2 k.c., jeżeli szkoda została wyrządzona przez wydanie prawomocnego orzeczenia, jej naprawienia można żądać po stwierdzeniu we właściwym postępowaniu jego niezgodności z prawem, chyba że przepisy odrębne stanowią inaczej. Właściwym postępowaniem, które zapewnia stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku (uzyskanie właściwego prejudykatu warunkującego odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa), jest m.in. postępowanie ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424¹ i nast. 1 k.p.c.).

Pojęcie orzeczenia „niezgodnego z prawem”, o którym mowa w art. 417¹ § 2 k.c., interpretowane w powiązaniu z art. 424¹ § 1 k.p.c., nie obejmuje każdego orzeczenia obiektywnie sprzecznego z prawem, lecz tylko takie, którego niezgodność z prawem jest oczywista, rażąca i przybiera postać kwalifikowaną (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 31 marca 2006 r., IV CNP 25/05, OSNC 2007 nr 1, poz. 17; z 7 lipca 2006 r., I CNP 33/06, OSNC 2007 nr 2, poz. 35; z 4 listopada 2015 r., I BU 9/14, LEX nr 1944273). Tę kwalifikowaną postać niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia powinien wykazać skarżący, co nie jest nadmiernym wymaganiem formalnym, zważywszy że w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, zapoczątkowanym wniesieniem skargi, skarżącego musi reprezentować adwokat lub radca prawny (postępowanie to jest objęte tzw. przymusem adwokacko-radcowskim zgodnie z art. 87¹ k.p.c.). Orzeczeniem niezgodnym z prawem jest zatem orzeczenie niewątpliwie spreczne z

zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami, z ogólnie przyjętymi standardami rozstrzygnięć albo wydane w wyniku szczególnie rażąco błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa.

Przedstawiona wyżej wykładnia „bezprawia judykacyjnego” została uznana za zgodną z art. 77 ust. 1 Konstytucji w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 27 września 2012 r., SK 4/11 (OTK-A 2012 nr 8, poz. 97). Z tych względów badanie zasadności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia polega na ocenie czy sąd dopuścił się wadliwej wykładni bądź błędnego zastosowania wskazanych w podstawach skargi przepisów w stopniu kwalifikowanym w wyżej przedstawionym znaczeniu. Tego rodzaju sytuacja nie zachodzi wówczas, gdy sąd wybiera jeden z możliwych wariantów interpretacji przepisów, które stosuje w sprawie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 18 stycznia 2006 r., II BP 1/05, OSNP 2006 nr 23-24, poz. 351; z 7 lipca 2006 r., I CNP 33/06, OSNC 2007 nr 2, poz. 35). Podstawą skargi nie mogą być jednak zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów (art. 424⁴ k.p.c.), co eliminuje z merytorycznego rozpoznania te skargi, w których prezentowane są twierdzenia skarżącego co do odmiennego stanu faktycznego od ustalonego w zaskarżonym prawomocnym wyroku.

W rozpoznawanej sprawie mamy do czynienia z zastosowaniem przez Sąd Okręgowy (w wyroku z 8 lutego 2011 r.) takiej interpretacji przepisów prawa materialnego, którą trudno uznać za oczywiste i rażące naruszenie przepisów powołanych w skardze na bezprawność, a w każdym razie skarżącej nie udało się takiego kwalifikowanego naruszenia wykazać. Z tej przyczyny skarga została oddalona w związku z brakiem podstaw do stwierdzenia, że zaskarżony wyrok jest niezgodny z prawem w powyższym rozumieniu (art. 424¹¹ § 1 k.p.c.).

Sąd Najwyższy, orzekając jednoosobowo, uznał, że są spełnione przesłanki z art. 424¹ § 1 k.p.c. i dlatego przyjął skargę do rozpoznania. Przyjęcie do rozpoznania skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie oznacza jednak, że jest ona uzasadniona a zaskarżony nią wyrok narusza prawo w sposób kwalifikowany. Należy wyraźnie podkreślić, że zarzuty naruszenia prawa, które mogłyby usprawiedliwiać (uzasadniać) skargę kasacyjną, nie muszą usprawiedliwiać (uzasadniać) skargi na bezprawność. Obydwa te

nadzwyczajne środki zaskarżenia prawomocnych wyroków, mimo że komplementarne, nie realizują tych samych celów.

Po tych wstępnych uwagach można przejść do rozważenia poszczególnych elementów konstrukcyjnych skargi, w tym przede wszystkim jej podstaw.

Nie można przyjąć, że skarga na bezprawność obejmuje całość rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego, chociaż skarżąca skarży wyrok Sądu Okręgowego „w całości”. W apelacji skarżąca zaskarżyła wyrok Sądu Rejonowego w części, a mianowicie w punktach I. 1, 3 i 4 oraz II. 2 i 4. Punkt I. 1 wyroku Sądu Rejonowego dotyczył zasądzenia na rzecz R.Ł. wynagrodzenia i diet umownych za lipiec, sierpień i wrzesień 2008 r., po częściowym uwzględnieniu jego roszczeń w stosunku do skarżącej. Tego rozstrzygnięcia rozpoznawana obecnie skarga na bezprawność w ogóle nie dotyczy, skupiając się wyłącznie na rozstrzygnięciu zawartym w punkcie II. 2 wyroku Sądu Rejonowego, czyli na częściowym oddaleniu powództwa o odszkodowanie – w części obejmującej utratę dochodu za transport do Niemiec i z Niemiec oraz naliczoną przez kontrahenta karę umowną. Skarżąca domagała się z tego tytułu odszkodowania w kwocie 3.848,37 zł, co mniej więcej odpowiada wartości przedmiotu zaskarżenia oznaczonej w rozpoznawanej skardze na kwotę 3.883 zł.

W przypadku skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku konieczne jest wykazanie przez skarżącego, że poniósł szkodę. Przesłanką dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie jest zagrożenie szkodą, ale jej rzeczywiste wyrządzenie, i to tę przesłankę skarżący ma obowiązek uprawdopodobnić (art. 424⁵ § 1 pkt 4 k.p.c.). Źródłem szkody uzasadniającej wniesienie skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, na przykład w postaci braku możliwości uzyskania świadczenia dochodzonego w procesie, może być wydanie wyroku oddalającego powództwo. Tak się stało w rozpoznawanej sprawie, w której Sąd Rejonowy oddalił powództwo skarżącej o odszkodowanie za utratę dochodu z transportu do Niemiec i z Niemiec oraz za naliczoną przez kontrahenta karę umowną, a następnie Sąd Okręgowy oddalił w tej części apelację skarżącą.

Skarga nie jest środkiem, który miałby lub mógłby zapobiec szkodzie, gdyż jej uwzględnienie nie prowadzi do wzruszenia zaskarżonego nią orzeczenia, a co

najwyżej stanowi prejudykat dla procesu o odszkodowanie za szkodę wyrządzoną przez wydanie prawomocnego wyroku. Przesłanką dopuszczalności skargi jest wyrządzenie szkody i to tę przesłankę skarżący ma obowiązek uprawdopodobnić (art. 424⁵ § 1 pkt 4 k.p.c.).

Przewidziane w art. 424⁵ § 1 pkt 4 k.p.c. wymaganie uprawdopodobnienia wyrządzenia szkody polega nie tylko na złożeniu przez skarżącego oświadczenia, że szkoda nastąpiła, z podaniem jej rodzaju (*damnum emergens*, *lucrum cesans*) i rozmiaru, lecz także uwiarygodnienie tego oświadczenia przez powołanie i przedstawienie stosownych dowodów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 11 sierpnia 2005 r., III CNP 4/05, OSNC 2006 nr 1, poz. 16). Niezbędne jest przy tym przeprowadzenie odpowiedniego wyводу wskazującego czas powstania szkody oraz związek przyczynowy między szkodą a wydaniem zaskarżonego orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2006 r., IV CNP 38/05, BSN 2006 nr 4, s. 10). Tego elementu skarga wniesiona w rozpoznawanej sprawie nie zawiera. Nawet rozbieżność między kwotą odszkodowania dochodzonego przed Sądami Rejonowym i Okręgowym z tytułu utraconych dochodów z usługi transportu do Niemiec i z Niemiec oraz kary umownej „naliczonej” przez kontrahenta (3.848,37 zł) i kwotą oznaczoną jako wartość przedmiotu zaskarżenia w sprawie ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku (3.883 zł) pozwala wątpić w rzeczywiście poniesioną przez skarżącą szkodę, a co najmniej jej wysokość. Skarga na bezprawność nie ujawnia w żadnym miejscu, jaki dochód skarżąca utraciła w związku z odmową powoda wyjazdu do Niemiec ani jaką karę umowną zapłaciła swojemu kontrahentowi.

Ze skargi wniesionej przez skarżącą nie wynika, że na skutek wydania wyroku Sądu Okręgowego z 8 lutego 2011 r. poniosła szkodę w rozumieniu przytoczonym wyżej. Skarżąca nie wskazała ani na dokładną wysokość szkody, ani na czas jej powstania, nie powołała żadnych dowodów na powstanie szkody i jej wysokość. Z tej przyczyny skarga nie mogła być uwzględniona, skoro istotą skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie jest wzruszenie prawomocnego wyroku i naprawienie ewentualnych błędów sądu rozstrzygającego spór, lecz uzyskanie prejudykatu, który pozwoli na dochodzenie od Skarbu Państwa odszkodowania za tzw. bezprawie judykacyjne.

Zasadniczy wniosek skargi – o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w [...] z 8 lutego 2011 r. oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i zasądzenie kwoty 3.882,83 zł z ustawowymi odsetkami – w żaden sposób nie mógłby zostać uwzględniony, nawet gdyby skarga miała uzasadnione podstawy, ponieważ w sprawie ze skargi na bezprawność tego rodzaju orzeczenie jest wykluczone (por. art. 424¹¹ k.p.c., który stanowi o możliwych rozstrzygnięciach Sądu Najwyższego).

Znaczącą część wywodów skarżąca poświęciła poniesieniu szkody polegającej na tym, że nie uzyskała zwrotu kosztów procesu w zakresie, w jakim nie zostało uwzględnione jej powództwo o odszkodowanie a następnie jej apelacja. W ocenie skarżącej również te należności są szkodą, jaką poniosła wskutek wydania zaskarżonego orzeczenia. Skarżąca podnosi, że na skutek wydania prawomocnego orzeczenia R.Ł. bezpodstawnie się wzbogacił w zakresie kosztów procesu kosztem skarżącej, która poniosła szkodę w skutek wydania orzeczenia oczywiście sprzecznego z prawem materialnym. Skarżąca poniosła szkodę, albowiem zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy oddalił jej roszczenia o zwrot kosztów procesu, stosownie do art. 98 k.p.c., i dodatkowo utrzymał w mocy wadliwe rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego w przedmiocie kosztów procesu. Tym samym skarżąca poniosła szkodę, albowiem nie może domagać się zwrotu kosztów procesu od przeciwnika, ponadto została zobowiązana do pokrycia kosztów sądowych na rzecz Skarbu Państwa, która to kwota powinna zostać zasądzona od R.Ł. w przypadku wydania orzeczenia zgodnego z prawem materialnym.

W związku z opisaną konstrukcją szkody poniesionej przez skarżącą (wynikającej – jej zdaniem – z wadliwego rozstrzygnięcia o kosztach procesu i kosztach sądowych), należy przypomnieć, że podstawę skargi stanowiły tylko przepisy prawa materialnego – art. 415 k.c. „w związku z art. 32 ust. 2 k.p.” (czyli art. 32 § 2 k.p.), a nie przepisy prawa procesowego, w tym dotyczące sposobu rozliczeń kosztów procesu między stronami (art. 98 § 1 k.p.c.). Ponadto, co istotniejsze, w orzecznictwie ugruntowane jest stanowisko, zgodnie z którym koszty procesu, którymi została obciążona strona, nawet wtedy, gdy zostały już uiszczzone, nie stanowią szkody uzasadniającej wniesienie skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 27 lutego 2015 r., IV CNP 49/14, LEX nr 1651018; z 19 lutego

2014 r., IV CNP 52/13, LEX nr 1438419; z 10 lipca 2008 r., I CNP 39/08, LEX nr 646312; z 26 czerwca 2008 r., I CNP 47/08, LEX nr 637698).

Jeśli chodzi o podstawy materialnoprawne skargi (naruszenie art. 415 k.c. w związku z art. 32 § 2 k.p.), należy zwrócić uwagę na niekonsekwentną argumentację skarżącej. Z jednej strony twierdzi ona, że do jej roszczeń o odszkodowanie powinien mieć zastosowanie art. 415 k.c. (a nie – jak należy rozumieć *a contrario* – przepisy Kodeksu pracy o odpowiedzialności pracownika za szkodę wyrządzoną pracodawcy, czyli art. 114 i nast. k.p.), z drugiej z kolei zarzuca zaskarżonemu wyrokowi naruszenie art. 32 § 2 k.p. (który stanowi, że rozwiązanie umowy o pracę następuje z upływem okresu wypowiedzenia), twierdząc, że R.Ł. miał obowiązek świadczyć pracę do upływu okresu wypowiedzenia, a zatem 11 września 2008 r. był jeszcze pracownikiem skarżącej i nie wykonując jej polecenia udania się w podróż do Niemiec wyrządził jej szkodę. Tymczasem z ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że wieczorem 10 września 2008 r. R.Ł. złożył oświadczenie o rozwiązaniu umowy o pracę bez wypowiedzenia, co oznacza, że 11 września 2008 r. nie był już pracownikiem skarżącej. Według ocen Sądu Okręgowego natychmiastowe rozwiązanie stosunku pracy oznaczało, że nie miały już zastosowania przepisy o okresie wypowiedzenia.

Na koniec należy zauważyć, że rozpoznawana sprawa jest sprawą z zakresu prawa pracy, w której skarga kasacyjna nie przysługuje wówczas, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż 10.000 zł, a nie sprawą gospodarczą, w której skarga kasacyjna nie przysługiwała w 2011 r., gdy wartość przedmiotu zaskarżenia była niższa niż 75.000 zł. Ten błąd skarżącej nie miał jednak znaczenia dla dopuszczalności skargi, skoro oznaczona w skardze wartość zaskarżenia wynosiła 3.883 zł.

Mając na uwadze przedstawione powyżej argumenty, Sąd Najwyższy oddalił skargę na podstawie art. 424¹¹ § 1 k.p.c. ze względu na brak podstawy do stwierdzenia, że zaskarżony wyrok jest niezgodny z prawem.